

De notaris in Maastricht van 1838-1842

Citation for published version (APA):

de Groot, G-R., & Mertens, R. F. H. (1988). De notaris in Maastricht van 1838-1842. In *Notariaat en 150 jaar BW* (pp. 7-16). Kluwer. Ars Notariatus

Document status and date:

Published: 01/01/1988

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

DE NOTARIS IN MAASTRICHT VAN 1838-1842

1. INLEIDING

Een opstel over de invoering van het Burgerlijk Wetboek in Limburg hoort in deze bundel eigenlijk niet thuis. Juist in het Limburgse is de inwerkingtreding van dit wetboek namelijk pas 146 jaar geleden. Nu het zich echter laat aanzien, dat het BW in Limburg zijn 150ste verjaardag nooit zal kunnen vieren (althans slechts na van wezenlijke delen te zijn geamputeerd), willen wij op deze plaats toch enige aandacht voor de invoering van dit wetboek in het zuidelijkste deel van Nederland vragen. Wij willen de schijnwerpers in dit opstel vooral richten op de situatie van de notarissen in Maastricht in de periode, dat het BW in deze stad nog niet gold, terwijl dit wetboek elders reeds in werking was getreden. Alvorens evenwel speciale aandacht te vragen voor de Maastrichtse notarissen, zullen enkele historische coulissen worden belicht. Hierbij is het op zijn plaats om allereerst na te gaan, waarom het BW in 1838 niet werd ingevoerd in Limburg.

2. LIMBURG IN 1838

Op 25 augustus 1830 werd in de Koninklijke Muntshouwborg in Brussel de vrijheidsopera 'La muette de Portici' van Daniel F.E. Auber (libretto Eugène Scribe) uitgevoerd.¹ De Belgen kwamen in zo grote getale naar de schouwburg, dat ze niet allemaal in de zaal pasten.² De opera sprak de toeschouwers zeer aan. Met name het duet 'L'amour sacré de la patrie'³, maakte bij de onte-

1. Deze opera werd op 29 februari 1828 te Parijs in het Théâtre de l'Opéra voor het eerst uitgevoerd.

2. Dit meldt de Maastrichtse krant 'Eclairer' van 28 augustus 1830, waarin stukken uit Brusselse kranten zijn overgenomen.

3. In de originele versie van Eugène Scribe luidt het begin van dit duet: '*Pour un esclave est-il quelque danger? Mieux vaut mourir que rester misérable! Tombe le joug qui nous accable, et sous nos coups périsse l'étranger! Amour sacré de la patrie, rends-nous l'audace et la fierté...*', Théâtre de Eugène Scribe, IV, Opéras, Michel Levy frères, libraires-éditeurs, Paris 1859, blz. 12. De tegenwoordig nog enigszins gangbare duitstalige versie van dit duet begint als volgt: '*Weit eher den Tod, als ein schimpfliches Leben in Sklaverei, in Schand und Schmach verbracht! Weg mit dem Joch vor dem wir erbeben, weg mit dem Fremdling, der unseres Jammers lacht*'; vgl. de Editie D.F.E. Auber 'Die Stumme von Portici, Grosse Oper in 5 Akten', C.F. Peters, Frankfurt, New York, London, blz. 115 en 116.

vreden Belgen zeer veel emoties los. In de schouwburg zelf bleef het desondanks betrekkelijk rustig. Daarbuiten verzamelde zich daarentegen een grote menigte, die een optocht en plundertocht door Brussel begon.⁴ Uit de ongeregeldheden vloeyde de Belgische opstand voort.⁵ Volgens een anecdote zonden de revolterende Brusselaars boodschappers uit naar alle steden in zuidelijk Nederland. Ook aan Maastricht, Roermond en Venlo werd het verzoek gericht om mee te doen aan de opstand. Roermond en Venlo zouden aan deze oproep gehoor gegeven hebben. Maastricht reageerde echter te laat. Op het moment dat de boodschapper van de opstandelingen in Maastricht arriveerde, was er volgens deze anecdote namelijk net een groot feest aan de gang.⁶ De Maastrichtse notabelen wilden pas de volgende ochtend in opstand komen, maar toen had de Nederlandse generaal Dibbets al ingegrepen en een Maastrichtse opstand voorkomen. Daardoor zou Maastricht als enige Limburgse stad in Nederlandse handen zijn gebleven.

Deze anecdote berust echter waarschijnlijk niet op waarheid. Gedurende twee maanden na de opstand in Brussel bleef het in Limburg namelijk nog betrekkelijk rustig. De provincie werd in bedwang gehouden door de Nederlandse garnizoenen. Generaal Dibbets handhaafde op strenge wijze het Nederlandse gezag in Maastricht.⁷ De andere Limburgse steden vielen in november 1830 echter in Belgische handen. Steeds meer Zuid-Nederlandse soldaten in Nederlandse krijgsdienst liepen namelijk over naar de opstandelingen, waardoor het Nederlandse leger in Limburg langzaam uiteenbrokkelde. Er waren dientengevolge niet genoeg manschappen om de uit het Nederlandse leger gedeserteerde generaal Daine⁸, die commandant van het Belgische Maasleger was geworden, te beletten om Roermond en Venlo te bezetten. Sittard viel spoedig eveneens in Belgische handen. Alleen Maastricht bleef door Generaal Dibbets voor Nederland behouden.⁹

4. Men trok bijvoorbeeld naar de kantoren van de koningsgezinde krant 'Le National', waar de ruiten werden ingegooid. De gendarmerie greep niet in. De menigte zei tegen de gendarmes: '*N'agissez pas; on vous laissera tranquilles.*', *Eclaireur*, 28 augustus 1830.

5. Vgl. W. Jappe Alberts, *Geschiedenis van de beide Limburgen*, deel II, Van Gorcum, Assen 1974, blz. 169; *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, Deel II, Nieuwste tijd, Fibula-Van Dishoeck, Weesp 1983, blz. 267; A. van Hulzen, *Vaderlandse Geschiedenis* deel 2, 5e druk, Wolters-Noordhoff, Groningen 1984, blz. 135; zie over de Belgische revolutie onder meer: R. Demoulin, *Les journées de septembre 1830 à Bruxelles et en province. Étude critique après les sources*, Liège 1934; J. Dhondt, *Nieuw geluid over 1830*, *De Vlaamse Gids* 1951, blz. 253, 254; A. Smits, 1830, *Scheuring in de Nederlanden*. Holland stoot Vlaanderen af, Brugge 1950; A. Vermeersch, *Vereniging en revolutie*, *De Nederlanden 1814-1830*, Bussum 1970; J. Willequet, 1830. *Naissance de l'État belge*, Brussel 1970; E. Witte, *Political Power struggle in and around the main Belgian cities, 1830-1848*, *Acta Historiae Neerlandicae* 1975 (VIII), blz. 103-122; E. Witte, *Changes in the Belgian elite in 1830 (a provisional study)*, *Acta Historiae Neerlandicae* 1980 (XIII), blz. 90-113.

6. Dit zou dan een feest ter gelegenheid van de verjaardag van Koning Willem I geweest zijn, die op 24 augustus zijn 59ste verjaardag vierde.

7. Vgl. over het leven van Generaal Dibbets en zijn rol in Maastricht tijdens de Belgische opstand: Th. Wingens, *Generaal Dibbets, Zijn historische rol en zijn voortleven in de Maastrichtse legende*, Schrijen, Maastricht 1972.

8. Daine was een voormalig medewerker van Generaal Dibbets. Vgl. Th. Wingens, *Generaal Dibbets*, a.w., blz. 20-28.

9. W. Jappe Alberts, a.w., blz. 169, 170.

De Belgische opstand had consequenties voor de invoering van het Burgerlijk Wetboek. Aanvankelijk had het BW op 1 februari 1831 (zie KB 5 juli 1830, Stb. 41) ingevoerd moeten worden. De versie die klaar lag was echter het produkt van samenwerking tussen Nederlandse en Belgische juristen.¹⁰ De Nederlandse juristen hadden bij het opstellen van het BW veel water bij de wijn moeten doen om hun Belgische collegae tevreden te stellen. Zo lezen we bij Van Goudoever in de gedenkbundel die ter gelegenheid van het honderdjarige bestaan van het BW werd uitgegeven, dat het BW van 1830 sterk aan de Belgische wensen was aangepast, doordat de Belgen in de Staten-Generaal meer en meer de overhand hadden genomen.

‘Wellicht in bekwaamheid’, aldus Van Goudoever, ‘zeker in getrouwe opkomst en doorzettingsvermogen overtroffen zij de Noordelijken’.¹¹

Vandaar dat de invoering van het BW, bijna onmiddellijk na de Belgische opstand, werd opgeschort. In de troonrede van 18 oktober 1830 zei Koning Willem I hierover het volgende:

‘ter voldoening aan den billijken wensch, door U Edel Mogenden bij onderscheidene gelegenheden geuit, was het tijdstip der invoering van de nationale wetgeving en der regterlijke instellingen, door Mij op den 1sten Februarij van het volgend jaar bepaald. De opstand, in de Zuidelijke provinciën uitgebarsten, maakt het thans onmogelijk, dien wensch, op het vastgestelde tijdstip, te verwezenlijken, en zal dan ook, uit dien hoofde, met de aanvankelijke vesting van den Hoo-gen Raad, voor als nog, niet kunnen worden voortgegaan’.

Hierbij aansluitend werd bij Koninklijk Besluit van 5 januari 1831 (Stb. 1) het Koninklijk Besluit van 5 juli 1830, dat de invoering van de nieuwe wetgeving regelde, in de ijskast gelegd. Daarop volgend bepaalde het Koninklijk Besluit van 24 februari 1831 (Stb. 6)¹² dat het nodig was de reeds aangenomen wetboeken

10. Vgl. Carel Asser, *Het Nederlandsch Burgerlijk Wetboek vergeleken met het Wetboek Napoleon*, 2e druk, 's-Gravenhage/Amsterdam 1838, blz. 3-6. Deze spreekt zelfs van tegenwerking door de afgevaardigden der Zuidelijke Gewesten en hij verwijt hen kleingeestigheid, gebrek aan kennis van de oorsprong der rechtsbeginselen en nog heel wat meer. Zie ook A.J.M. Kunst, *Historische ontwikkeling van het recht*, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle 1967, blz. 115, en R.P. Cleveringa, *De ontwerpen 1816 en 1820*, in: *Gedenboek Burgerlijk Wetboek 1838-1938*, uitgegeven onder redactie van Paul Scholten en E.M. Meijers, ter gelegenheid van het honderd-jarig bestaan der N.V. uitgeversmaatschappij W.E.J. Tjeenk Willink te Zwolle op 1 mei 1938, blz. 302, 303.

11. H. van Goudoever in: *Gedenboek Burgerlijk Wetboek 1838-1938*, redevoeringen uitgesproken ter gelegenheid van de herdenking van de honderdjarige burgerlijke wetgeving, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle 1939, blz. 106, 107. Vgl. ook S. van Brakel, *De geschiedenis van de totstandkoming van het BW van 1820 tot 1838*, in: *Gedenboek Burgerlijk Wetboek 1838-1938* (redactie P. Scholten en E.M. Meijers), a.w., blz. 321-326.

12. Vgl. hierover ook: J.C. Voorduin, *Geschiedenis der Nederlandsche Wetboeken*, 1. deel, 1. stuk, Utrecht, 1837, blz. 359, 360.

'in overeenstemming te brengen met de belangen van de Oud-Nederlandsche provinciën en ze van inmengselen te zuiveren, die in andere tijden en onder verschillende omstandigheden waren teweeggebracht'.¹³

Op voortvarende wijze ging men vervolgens aan de slag om de reeds voor 1831 tot stand gekomen wetboeken te herzien. Na nijvere arbeid werd het herziene Burgerlijk Wetboek vastgelegd in de wetten van 28 april 1834 (Stb. 16-18). Op 1 oktober 1838¹⁴ werd de herziene versie van het Burgerlijk Wetboek in Nederland ingevoerd. In Limburg had de Nederlandse regering echter feitelijk (behalve in Maastricht) geen macht. Nagenoeg het hele Limburgse grondgebied was immers in handen van de Belgische opstandelingen. Daarom kon het BW in Limburg niet worden ingevoerd.

Overigens is het aardig om erop te wijzen dat het BW nooit behoorlijk is afgekondigd en daardoor de inwerkingtreding niet overeenkomstig de wet heeft plaatsgevonden. Art. 120 van de Grondwet 1815 bepaalde namelijk dat de wijze van afkondiging van wetten en de inwerkingtreding daarvan door de wet zou worden geregeld. Weliswaar was bij wet van 2 augustus 1822 (Stb. 33) bepaald dat wetten op de 20ste dag na afkondiging in werking zouden treden, maar het BW is nooit in zijn geheel afgekondigd. In de wetten waarin de tekst van het BW werd afgekondigd, valt te lezen dat de inwerkingtreding tot een nader te bepalen dag werd uitgesteld. Deze dag had daarom bij wet bepaald moeten worden. Hij werd echter bij Koninklijk Besluit vastgesteld. De Koning had echter geen bevoegdheid om de datum van inwerkingtreding van het BW vast te stellen.¹⁵

3. 1842: INVOERING VAN HET BW IN LIMBURG

Op de Conferentie van London werd na lange onderhandelingen op 19 april 1839 een akkoord bereikt over het Limburgse gebied. Het werd opgesplitst in een Belgisch en een Nederlands deel. De steden Maastricht, Venlo, Roermond en Sittard met omliggende gebieden werden hierbij aan Nederland overgelaten. België werd door de grote mogendheden als onafhankelijke staat erkend.¹⁶ Op 12 augustus bepaalde de Koning dat in de onder Nederlands beheer teruggekeerde gedeelten van Limburg alle wetten en verordeningen zouden gelden die op dat moment in Maastricht van kracht waren.¹⁷ Dit betekende ten aanzien van het burgerlijk recht onder andere dat de Franse Code civil voorlopig bleef gelden in Limburg.¹⁸

13. Vgl. hierover ook R.H. Feith, Gedenkboek Burgerlijk Wetboek 1838-1938 (redevoeringen), a.w., blz. 10.

14. KB 13 april 1838, Stb. 12.

15. Vgl. E.J.J. van der Heijden, Gedenkboek Burgerlijk Wetboek 1838-1938 (redevoeringen), a.w., blz. 144, 145. Vgl. ook A.J.M. Kunst, Historische ontwikkeling van het recht, a.w., blz. 116.

16. Zie Pierre Albin, *Les grands traités politiques*, 2e druk, Parijs 1912, blz. 9-22. Vgl. ook Van Hulzen, a.w., blz. 149.

17. Weekblad van het Regt, 13 augustus 1839, No. 40.

18. Zie betreffende enige overgangsproblemen: KB 11 augustus 1840 'tot wegneming van --

Daarna volgde in het Nederlandse gedeelte van Limburg een normalisering van de juridische toestand. Bij wet van 26 mei 1841 (Stb. 15) werd de 'exceptionele rechts-toestand' van Limburg opgeheven. Zo werden alle wetten, die op 1 augustus 1830 reeds in Limburg van kracht waren geweest en alle latere wetten van Nederlandse makelij, voor zover deze nog van kracht waren, verbindend verklaard voor Limburg. Ze zouden binnen een jaar na afkondiging van de wet van 26 mei in werking worden gebracht. Alle Belgische wetten en verordeningen verloren hun kracht. Voor zover de invoering van de Nederlandse wetten enerzijds en de afschaffing van de Belgische anderzijds nadelig voor het algemeen belang zouden worden bevonden, kon de Koning de geldende wetten en verordeningen tijdelijk (maximaal één jaar na inwerkingtreding van de nieuwe wetten) in stand houden.

Een andere wet van 26 mei 1841 (Stb. 17) regelde de rechterlijke organisatie in Limburg. Bepaald werd dat de rechterlijke organisatie tot stand gebracht moest worden

'op gelijke grondslagen, als ten opzichte der overige provincien aangenomen zijn'.

Limburg kreeg een Provinciaal Gerechtshof in Maastricht en twee arrondissementsrechtbanken, waarvan er een in Maastricht en de ander in Roermond werd gevestigd. De indeling in kantons werd bij afzonderlijke wet bepaald.¹⁹ Verder werd geregeld dat de Nederlandse wetboeken, de Algemene bepalingen der wetgeving van het koninkrijk, de Wet op de samenstelling der rechterlijke macht en het beleid van justitie, van verbindende kracht waren voor Limburg en daar zo spoedig mogelijk zouden worden ingevoerd op een nader te bepalen tijdstip. Bij Koninklijk Besluit van 10 oktober 1841 (Stb. 43)²⁰ werd de datum van invoering van de Nederlandse wetboeken, waaronder begrepen het Burgerlijk Wetboek en het Wetboek van Koophandel, vastgesteld op 1 januari 1842. Op hetzelfde tijdstip zouden de bestaande Limburgse rechtbanken en vredege-rechten ontbonden zijn. Tevens zouden dan alle nog in Limburg geldende Belgische wetten en verordeningen hun werking verliezen.

Op deze plaats dient te worden opgemerkt dat het BW in Limburg, in afwijking van de rest van Nederland, wel op een juiste wijze is ingevoerd. In de wet van 26 mei 1841 kreeg de koning namelijk een wettelijke machtiging om de da-

enige moeilijkheden in de regstbedeeling voor het Nederlandsch gedeelte van Limburg bestaande', Stb. 45. Zie ook de beslissing van de correctionele rechtbank te Maastricht d.d. 1 oktober 1840, Weekblad van het Regt, 20 oktober 1840, No. 129.

19. Wet van 18 september 1841, Stb. 33. Er werden vervolgens veertig rechterlijke ambtenaren benoemd. Omtrent deze benoemingen ontstond enige commotie, doordat zich onder de benoemden slechts drie 'regtsdoctoren' bevonden. Vgl. Weekblad van het Regt, 24 december 1841, No. 247, 3 januari 1842, No. 248, en 6 januari 1842, No. 249. Aan een gebrek aan gegadigden kan dit niet hebben gelegen. Het Weekblad van het Regt van 23 september 1839 No. 46 meldt namelijk dat zich voor de in Roermond opengevallen rechtersplaatsen (veel Limburgse juristen waren naar België vertrokken) meer dan honderd sollicitanten hadden gemeld.

20. Ook afgedrukt in het Weekblad van het Regt van 30 oktober 1841, No. 229.

tum van inwerkingtreding van het BW in Limburg vast te stellen, hetgeen hij bij het KB van 10 oktober 1841 deed.²¹

Op 1 januari 1842, bijna vier jaar na invoering van het Burgerlijk Wetboek in de rest van Nederland, trad dit wetboek dus ook in het Limburgse in werking. In de tussenliggende jaren was er daardoor sprake van een uitzonderlijke situatie, zeker in Maastricht, dat steeds in Nederlandse handen was gebleven. Terwijl immers vanaf 1838 in de rest van Nederland het BW gold, bevond Maastricht zich als het ware in een juridisch vacuüm. Enerzijds was er een nieuw Burgerlijk Wetboek, anderzijds was dit in Limburg nog niet ingevoerd. De vraag die nu opkomt is welk (burgerlijk) recht men (meer in het bijzonder de notarissen) in Maastricht in de periode tussen 1838 en 1842 toepaste. Was dit Frans recht (Code civil) of reeds geanticipeerd nieuw Nederlands burgerlijk recht?

4. SITUATIE IN MAASTRICHT 1838-1842

Om na te gaan welk recht de Maastrichtse notarissen tussen 1838 en 1842 toepasten, hebben wij de notariële archieven die in het Maastrichtse Gemeentearchief worden bewaard, geraadpleegd. In zeer weinig aktes werd door de notarissen tussen 1838 en 1842 naar de wet verwezen. Geen enkele van de vele aktes waarin volmachtverleningen, veilingvoorwaarden, schuldbekentenissen, boedelbeschrijvingen en koopovereenkomsten waren opgenomen, vermeldt een wettelijke grondslag. Slechts in enkele uitzonderlijke gevallen werd naar de wet verwezen. Aan de hand van deze aktes hebben wij geprobeerd om vast te stellen welk recht de Maastrichtse notarissen tussen 1838 en 1842 toepasten.

De eerste relevante aktes vonden wij in de archieven van notaris Petrus Dominicus Jessé. Deze verleed op 8 november 1838 bijvoorbeeld een akte waaruit de volgende passages zijn overgenomen.

‘Voor Petrus Dominicus Jessé, koninklijk notaris, residerende te Maastricht, Provincie Limburg en in bijwezen der twee hierna genoemde getuigen
..... compareerde
De eerbare Cornelia Hubertina Klosterhalven

.....
Welke Comparante overeenkomstig artikel honderd een en vijftig van het burgerlijk wetboek bij het voorhandig akte van eerbied, hare opgenoemde ouders bidt hunne raad en toestemming te willen geven opzigtelijk het huwelijk hetwelk zij voornemens is aan te gaan met
...’

Dit verzoek mocht blijkens de minuutakte niet baten. De ouders Klosterhalven weigerden namelijk hun toestemming.

21. Vgl. E.J.J. van der Heijden, Gedenkboek Burgerlijk Wetboek 1838-1938 (redevoeringen), a.w., blz. 145.

In een andere minuutakte, door dezelfde notaris verleden op 27 januari 1840, werd voor een zekere mevrouw Helena Daenen 'en haren echtgenoot' haar titel van erfrente vernieuwd. Mevrouw Daenen kreeg toen namelijk reeds

'eene jaarlijksche erfrente van een en twintig schepels een maatje/ of negen vaten oude Maastrichter maat/ rogge, vervallende jaarlijks den dertigsten november, laats spruitende uit een akte van verkoop en overdragt verleden voor A. Hagemans, notaris en getuigen te Maastricht den eersten maart zeventienhonderd vijf en negentig.'

Men vond dit kennelijk toch een wat onzekere toestand, zo'n oude akte, en wenste haar te vernieuwen:

'Dat, aangezien de dagteekening van evengemelden titel meer dan acht en twintig jaren achterwaarts is, zij (d.w.z. comparanten, R.M. en G.R.d.G.) van wege de opgenoemde bezitters van gemelde rente zijn worden uitgenoodigd om hun overeenkomstig artikel 2263 van het burgerlijk wetboek eenen nieuwen titel er van daar te stellen...'

Op de 29 januari van hetzelfde jaar verleed notaris Jessé een soortgelijke akte, waarbij onder verwijzing naar hetzelfde art. 2263 van het Burgerlijk Wetboek de titel van erfrente ten behoeve van het kerkbestuur van de gemeente Sint Pieter werd vernieuwd.

Een zeer interessante akte verleed dezelfde notaris echter op 7 februari 1840. Hoofdrospelers waren een zekere Johannes Hendrik Frankamp, 'Tweede Luitenant bij het Derde Bataillon Veldartillerie' en mejuffrouw Catharina Amelia Hupkens. Zij wilden trouwen en wendden zich tot notaris Jessé voor het opstellen van een 'huwelijkskontraakt'. In deze akte van huwelijkse voorwaarden werd het volgende gesteld:

'Er zal tusschen de aanstaande Echtgenooten Gemeenschap van Goederen bestaan en plaats hebben, ingevolge artikel veertienhonderd en de zes volgende afdelingen van het *thans alhier bestaande burgerlijk wetboek*, uitgezonderd...' enz.

Hier maakte notaris Jessé dus een duidelijke opmerking over het toepasselijke recht. Dit was, aangezien het BW van 1838 nog niet in Limburg was ingevoerd, het burgerlijk recht uit de Franse Code civil. Jessé realiseerde zich dit kennelijk terdege.

Het artikel uit de eerste akte — art. 151 van het Burgerlijk Wetboek — is art. 151 uit de Franse Code civil. Dit artikel luidde:

'Les enfants de famille, ayant atteint la majorité fixée par l'article 148, sont tenus, avant de contracter mariage, de demander, par un acte respectueux et formel, le conseil de leur père et de leur mère, ou celui de leurs aïeuls ou aïeules, lorsque leur père et mère sont décédés, ou dans l'impossibilité de manifester leur volonté'.

De toestemming van de ouders was voor dochters niet meer nodig vanaf de leeftijd van 21 jaar en voor zonen vanaf de leeftijd van 25 jaar. Zij moesten echter wel de raad van hun ouders vragen.²²

Art. 151 van het Nederlandse BW van 1838 behelsde daarentegen een regeling voor de burgerlijke gevolgen van een nietig huwelijk, dat niet door beide echtgenoten te goeder trouw was aangegaan. Dit artikel stemt grotendeels overeen met art. 202 C.c. Het is evident dat notaris Jessé in zijn akte op de Franse Code civil doelde.

Het in de volgende twee aktes genoemde art. 2263 kan alleen maar art. 2263 uit de Code civil zijn, aangezien het Nederlandse BW van 1838 slechts 2030 artikelen had. De Franse Code had er echter 2281. Art. 2263 C.c. bepaalde dat de debiteur van een rente door zijn crediteuren na 28 jaar kon worden gedwongen om een nieuwe titel van rente te verschaffen. De termijn van 28 jaren, door notaris Jessé in de akte vermeld, was derhalve een termijn uit de wet. Met het in de akte van huwelijkse voorwaarden genoemde art. 1400 en de zes volgende afdelingen doelde notaris Jessé zonder twijfel eveneens op de Code civil. Men kan immers moeilijk aannemen dat het huwelijksgoederenregime van echtgenoten onder meer door de artikelen betreffende de onrechtmatige daad zou moeten beheerst.

Notaris Jessé paste dus duidelijk Frans recht toe. De vraag komt nu op of andere Maastrichtse notarissen in hetzelfde tijdvak zich eveneens bewust waren van het feit dat de Franse Code civil nog van toepassing was. Voor een van de andere notarissen, Victor Emilius Nierstrasz, moet deze vraag zeker bevestigend worden beantwoord. Deze notaris verleed op 31 maart 1841 een akte, waarin huwelijkse voorwaarden werden opgenomen ten behoeve van Johan Hendrik Lodewijk Meijer, kunstschilder²³ en Josette Maria van der Stok. Het eerste artikel van deze akte luidde als volgt:

‘Er zal tusschen de aanstaande echtgenooten wettelijke gemeenschap van goederen bestaan zoo en als die gemeenschap geregeld wordt door het *voortdurend alhier in werking zijnde fransch Burgerlijk Wetboek of Code Napoleon*’.

Ook notaris Carolus Antonius Remigius de Flize ging tussen 1838 en 1842 hoogstwaarschijnlijk van het Franse recht uit. Zijn aktes uit die tijd verwijzen echter niet expliciet naar artikelen uit de Code civil. Meestal volstond hij met de opmerking dat de handelingen van partijen ‘wettig en deugdelijk’ (zullen) zijn. Slechts in een enkel geval noemde hij een wetboek zoals bijvoorbeeld in de volgende passage van (alweer) een akte van huwelijkse voorwaarden:

22. Vgl. J.A. Rogron, *1e Code Civil expliqué*, Société typographique Belge, Brussel 1839, blz. 33, 35.

23. Deze Johan Meijer was kennelijk ‘een van de beroemdste zeeschilders van zijn tijd’. Zie Pieter A. Scheen, *Nederlandse Beeldende Kunstenaars 1750-1950*, Kunsthandel Pieter A. Scheen, 's-Gravenhage 1970, blz. 49.

‘Art. 1er Les futurs epoux adoptent le regime de la communauté, tel qu’il est établi par le *Code Civil*, sauf les modifications ci après stipulées’

Waarschijnlijk zal De Flize hiermee de Franse Code civil hebben bedoeld, zeker nu een der comparanten in het onderhavige geval Frans was. Overigens verwees hij in andere soortgelijke in het Nederlands gestelde aktes eveneens slechts (standaard) naar het ‘Burgerlijk Wetboek’.

De indruk dat notaris De Flize Frans burgerlijk recht toepaste tussen 1838 en 1842, wordt versterkt door het feit dat zijn standaardzin in januari 1842, dus net na de inwerkingtreding van het Nederlands Burgerlijk Wetboek in Limburg, radicaal veranderde. De invoering van het Nederlands BW is duidelijk niet onopgemerkt aan hem voorbijgegaan. Het eerste artikel van een op 29 januari 1842 (enkele weken na inwerkingtreding van het BW) verleden akte van huwelijkse voorwaarden luidde namelijk:

‘Er zal tusschen de aanstaande echtgenooten bestaan eene gemeenschap van winst en verlies, zoo als dezelve bepaald is bij artikels tweehonderd en tien [210] en volgende van het burgerlijk wetboek’...

In latere aktes herhaalde hij dit artikel woordelijk. Met art. 210 werd zonder twijfel het Nederlandse BW van 1838 bedoeld. Het gelijknummerige artikel uit de Franse Code heeft namelijk betrekking op alimentatieverplichtingen die uit een huwelijk voortvloeien.

Ook uit andere aktes blijkt dat de invoering van het Nederlands BW in Limburg voldoende bekend was in juridisch Maastricht. In de archieven van notaris Nierstrasz troffen wij bijvoorbeeld een holografisch testament aan, dat door kantonregter Willems te Maastricht op 2 oktober 1844 was geopend,

‘zoo als zulks bij artikels negen honderd vier & tachtig van het Burgerlijk Wetboek is voorgeschreven...’

Dit was (en is) art. 984 van het Nederlands Burgerlijk Wetboek.

5. SLOT

Het Nederlandse Burgerlijk Wetboek is in bewogen tijden tot stand gekomen en ‘ingevoerd’. Limburg, dat gedurende negen jaar met uitzondering van Maastricht in Belgische handen was, heeft de invoering in 1838 door de feitelijke toestand ter plaatse niet meegemaakt. Het BW werd daar bijna vier jaar later ingevoerd. In de tussentijd bleef daarom in het Limburgse de Franse Code civil gelden. Het kleine Nederland kan zich daardoor beroemen op het feit dat er ooit tegelijkertijd twee verscheidene wetboeken van burgerlijk recht van toepassing zijn geweest. In Maastricht, dat steeds Nederlands was gebleven, waren de notarissen zich hiervan terdege bewust. De door ons geraadpleegde notariële archieven tonen duidelijk aan dat men in deze stad tot 1842 braaf Frans recht

toepaste. De invoering van het BW in Limburg is aan de Maastrichtse notarissen evenmin onopgemerkt voorbijgegaan. Onmiddellijk schakelden zij over op het Nederlandse Burgerlijk recht. We hebben geen aanwijzingen gevonden dat deze overschakeling met grote problemen gepaard is gegaan. Hopelijk zal men dat over een dikke honderdvijftig jaar ook kunnen beweren over de overschakeling op het NBW, die ons (eveneens hopelijk) in de nabije toekomst te wachten staat.